

Nr 157.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående visst ägoutbyte mellan kronan och Nitroglycerin aktiebolaget: given Stockholms slott den 25 februari 1926.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:t

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

C. E. Svensson.

Utdrag av protokoll över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1926.

Närvarande:

Statsministern SANDLER, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, SCHLYTER, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Svensson, anför efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet:

I en till domänstyrelsen ställd skrift av den 10 mars 1922, vilken av jägmästaren i Örebro revir och överjägmästaren i Bergslagsdistriktet med tillstyrkan vidarebefordrats till ämbetsverket, har Nitroglycerin aktiebolaget föreslagit utbyte mellan kronan och bolaget av vissa markområden i närheten av bolagets fabriker vid Gytterp i Nora socken av Örebro län. Framställningen är föranledd av ett önskemål från bolaget att komma i besittning av två från varandra skilda allmänningskiften, vilka äro inneslutna av bolaget tillhörig mark samt, enligt vad bolaget uppgiver, lägga hinder i vägen för

utvidgning av bolagets verksamhet. I utbyte erbjuder bolaget ett skogsområde, omedelbart gränsande till en annan del av allmanningen i fråga.

Sedan värdering av de ifrågasatta bytesområdena på uppdrag av domänstyrelsen verkstälts av ovannämnde överjägmästare med biträde av vederbörande skogstaxator samt framställningen genom ämbetsverkets försorg underställts av frågan intresserade myndigheter och enskilda, har nu domänstyrelsen med utlåtande den 5 februari 1926 överlämnat ärendet till Kungl. Maj:ts prövning och därvid för egen del förordat ägoutbytet, under förutsättning att bolaget erlägger viss kontant mellangift ävensom att bytet i övrigt sker på vissa av ämbetsverket angivna villkor.

Efter dessa upplysningar om vad frågan gäller ber jag få övergå till en på det upprättade värderingsinstrumentet samt övriga handlingar grundad närmare redogörelse i ämnet.

Kronans bytesområden.

De i framställningen avsedda allmännings-skiftena, vilka hava en sammanlagd areal av 30.75 hektar, ingå i Gyttorps norra och södra allmanning nr 1, en gruveskog, och kallas gemensamt Gyttorps norra allmännings västra del. De två skiftena äro å ett ärendet bilagt generalstabskartblad utmärkta med 1 och 2 men benämnas i det följande i enlighet med uppskattningsinstrumentet, det nordligare belägna skiftet »allmännings-skiftet II» och det sydligare — i handlingarna även kallat »Dammen» — »allmännings-skiftet III». Båda skiftena äro belägna invid Gyttorps industriområde, skiftet III helt och hållet inneslutet av Nitroglycerin aktiebolagets fabriks- och byggnadstomter.

Nitroglycerin aktiebolagets bytesområde.

Det av Nitroglycerin aktiebolaget till utbyte erbjudna skogsområdet utgöres av hemmansdelen $\frac{7}{16}$ mantal Gamla Pershyttan nr 4 litt. Daaa om 49.79 hektar, vilken ägolott genom ägostyckning utbrutits ur $\frac{15}{32}$ mantal Gamla Pershyttan nr 4. Ägolotten är å ovannämnda kartblad utmärkt med 3 samt gränsar till Gyttorps södra allmanning, vilken å kartbladet utmärkes med 4.

I samband med värderingen av bytesområdena hava särskilda kartor över dessa upprättats. Enligt kartorna fördela sig de olika arealerna på följande sätt:

	Allmännings- skiftet II hektar	Allmännings- skiftet III hektar	Summa hektar
Tomt och backar.....	0.36	0.06	0.42
Åker	1.26	2.40	3.66
Produktiv skogsmark	23.50	1.56	25.06
Impediment	1.42	0.19	1.61
	Summa 26.54	4.21	30.75.

Bolagets fastighet:

Gamla Pershyttan litt. Daaa.

Produktiv skogsmark	47.45	hektar
Impediment	2.34	»
Summa	49.79	hektar.

Det torde i fråga om allmänningsskiftet III böra anmärkas, att av kartor och handlingar i ärendet synes framgå, att dels ett område om cirka 0.30 hektar vid skattläggning på 1850-talet frångått allmanningen, dels ock ett annat område med en areal av 0.044 hektar, utgörande tomtplats för ett krutmagasin med dit ledande väg, icke tillhör skiftet.

Den å allmänningsskiftena II och III befintliga åkerjorden om 3.66 hektar består av god, lerblandad sandjord. Skogsmarken utgöres till största delen av krosstensgrus och är av god bonitet.

A Gamla Pershyttan litt. Daaa saknas inägor och äro av skogsmarken 24.34 hektar av god, 19.97 hektar av mindre god och 3.14 hektar av sämre bonitet.

Skogsbestånden å allmänningskiftena II och III äro väl slutna och utgöras huvudsakligen av barrskog i en ålder av:

1—20 år å	0.50	hektar
21—40 » »	13.01	»
41—60 » »	3.28	»
61—80 » »	1.65	»
81—100 » »	—	»
101— » »	6.33	»
kalmark	0.29	»
Summa	25.06	hektar.

Virkesförrådet är uppskattat till 120 kubikmeter per hektar.

A Gamla Pershyttan litt. Daaa hava bestånden ett starkt inslag av björk och är slutenhetsgraden mindre god.

Åldersgruppernas fördelning är här följande:

1—20 årig skog	3.70	hektar
21—40 » »	39.63	»
41—60 » »	3.14	»
61—80 » »	0.74	»
kalmark	0.24	»
Summa	47.45	hektar.

Virkesförrådet per hektar uppgår till 37 kubikmeter.

Å allmänningsskiftet III förefintliga byggnader tillhöra ej kronan. Bolaget har med ägaren, Pershytte gruvebolag, träffat överenskommelse om deras inköp.

Vid värderingen hava kronans bytesområden åsatts ett sammanlagt bruttovärde av 32,500 kronor. Markvärdet har därvid upptagits till 14,200 kronor och ståndskogens värde till 18,300 kronor. Nettovärdet har beräknats till 27,500 kronor. Nitroglycerin aktiebolagets bytesområde har åsatts ett bruttovärde av 10,200 kronor och ett nettovärde av 6,500 kronor. Bruttovärdet fördelar sig med 2,100 kronor för marken och 8,100 kronor för ståndskogen. Värderingen ger sålunda till slutresultat ett mervärde av 21,000 kronor för den kronan tillhöriga marken. Jag tillåter mig i övrigt hänvisa till det upprättade instrumentet med en därtill hörande promemoria.

Nyttjanderätten till Gyttorps norra allmännings västra del innehaves av Pershytte gruvebolag, som därjämte äger halva jordägareandelen i Östra Gyttorpsgruvan med Västra Finntorpsgruvan, belägna å allmänningsskiftet II. Pershytte gruvebolag, som enligt handlingarna åtföljande gravationsbevis på grund av in-teckning även tillförsäkrats viss besittningsrätt till en del områden å hemmanet $15/32$ mantal Gamla Pershyttan nr 4, vilka områden icke synas ingå i den till byte erbjudna marken, har skriftligen förklarat sig icke hava något att erinra mot det ifrågasatta bytet, under förutsättning att såväl den erbjudna ägolotten i hemmanet Gamla Pershyttan nr 4 som ock eventuellt till kronan utgående kontant mellan-gift, med avdrag för kronans kostnader för genomförandet av bytesavtalet, tillföras Pershytte gruvor anslagna allmänningar.

Inmutarandelen i förenämnda gruvor äges av firman Hellberg & Co., Stockholm, vars innehavare, E. Hellberg, förklarat sig ej hava något att erinra mot det ifrågasatta ägobytet.

Rätt till bete å allmänningsskiftena angives tillkomma Nora stad, Bergsängs egendom och Gyttorps gästgivaregård eller nuvarande hemmanet Gyttorp nr 3. Drätselkammaren i Nora stad har i över bytesförslaget av-givet yttrande ej haft något att erinra däremot under villkor, att den rätt som staden kunde äga i allmänningsskiftena i stället skulle gälla i den till utbyte föreslagna hemmansdelen av Gamla Perhyttan nr 4. Ägarna till Bergsängs egendom hava ej inom förelagd tid inkommit med yttrande i ärendet. Gyttorps gästgivaregård eller Gyttorp nr 3 äges numera av Nitroglycerin aktiebolaget.

Vidare må nämnas, att Kungl. Maj:ten den 15 juli 1905 medgivit, att av Gyttorps södra och norra allmänningar måtte på arrende under en tid av 25 år till Gyttorps sprängämnesaktiebolag, numera Nitroglycerin aktiebolaget, upplätas mark till en hästbana mot ett arrende på en gång av 3,000 kronor att erläggas till Pershytte gruvebolag. Enligt överenkommelse bolagen emellan räknades arrendetiden från den 1 augusti 1903.

*Andröna ytt-
renden.*

Av de genom domänstyrelsens försorg införskaffade yttrandena i ärendet framgår i huvudsak följande.

Bergmästaren i Mellersta bergmästardistriktet tillstyrker markbytet

under framhållande av att den huvudsakligaste och viktigaste anledningen till Nitroglycerin aktiebolagets framställning är, att bolaget behöver få disponera allmänningsskiftena för anordnande av ett effektivt skyddsområde av tillräcklig utsträckning för att minska följderna av eventuella olyckshändelser vid tillverkningen av sprängämnen. Denna strävan anser bergmästaren böra från det allmännas sida i görligaste utsträckning underhjälpas. Bergmästaren anför vidare, att mellangiften bör tillföras gruvallmanningen, förvaltas, göras räntebärande och användas uteslutande för densamma efter enahanda grunder, som i övrigt gälla för gruvallmanningen.

Kommerskollegium tillstyrker bytet under förutsättning att den mark kronan tillbyter sig disponeras såsom gruvallmanning, samt att mellangiften får användning för samma ändamål, som gruvskogen tjänar, i vilket fall medlen antingen böra fonderas för att avkastningen därav må stå till nyttjanderättshavarens förfogande för inköp av sådant nyttjanderättshavare eljes från gruvskogen tillkommande virke, vartill densamma ej lämnar tillgång, och för betäckande av nyttjanderättshavarens kostnader vid skogens förvaltning, eller ock användas för gruvskogens utvidgning genom inköp av lämplig skogbärande mark.

Vattenfallsstyrelsen har ej något att erinra mot markbytet men önskar, att följande bestämmelser måtte inflyta i det slutliga bytesavtalet, nämligen

att en strandremsa å allmänningsskiftet III om 2 meters bredd utmed avloppsån från sjön Vikern (Hagbyån) undantages vid bytet;

att rätt till vatten, vattenfall, grund och fiske ej medföljer i bytet ingående mark; samt

att kronan förbehålles rätt att för reglering av vattenavrinningen ur sjön Vikern, utan ersättning för i anspråk tagen mark, å allmänningsskiftet III nyttja dammfäste och vidtaga erforderliga rensningar i ån, samt att denna rätt får intecknas i nämnda fastighet med bästa förmånsrätt.

Kammarkollegium har icke, därest det föreslagna ägoutbytet skulle befinnas fördelaktigt för det allmänna, något att erinra mot bifall till framställningen under de huvudsakliga villkor, som finnas upptagna i ett bilagt tjänstememorial från kollegii första arkivkontor. Uti ifrågasvarande memorial, som ingående behandlar de olika bytesområdena, förordas, bland annat,

att ingen del av allmänningens vatten ingår i bytet,

att hemmansdelen Gamla Pershyttan nr 4 litt. Daaa disponeras på samma sätt som de kronan frångående allmänningsskiftena, samt

att för allmänningsskiftena utgående rekognitionsavgift påföres nyssberörda hemmansdel.

Länsstyrelsen i Örebro län instämmer i vad kammarkollegium anfört.

I sitt ovannämnda, den 5 februari 1926 avgivna utlåtande framhåller domänstyrelsen, att den verkställda värderingen av de områden, som avses

skola ingå i bytet, utvisa en skillnad till kronans förmån av 21,000 kronor, vilket således är det minsta belopp, som Nitroglycerin aktiebolaget vid ett eventuellt byte skulle gälda till kronan. Styrelsen anser emellertid, att markvärdet å allmänningsskiftena bör höjas och mellangiften som följd härav utgöra 30,000 kronor. Domänstyrelsen tillägger, att sökandebolaget efter underhandlingar i skrivelse den 16 december 1925 förklarar sig villigt dels till kronan utbetala sistnämnda mellangift, dels godkänna följande av styrelsen för bytets genomförande uppställda villkor:

att av allmänningsskiftet »Dammen» en strandremsa av två meters bredd utmed Hagbyån undantages från bytet;

att rätt till vatten, vattenfall och fiske icke ingår i bytet;

att kronan äger rätt att för reglering av vattenavrinningen ur sjön Vikern utan ersättning för i anspråk tagen mark nyttja dammfäste å allmänningsskiftet »Dammen» och vidtagna erforderlig rensning i Hagbyån samt att denna rätt får intecknas i nämnda, bolaget vid bytet tillkommande fastighet med bästa förmånsrätt;

att allmänningsskiften åvilande servitut, där förflyttning eller avlösning i laga ordning icke kan äga rum, lämnas orubbade;

att fastigheterna för övrigt lämnas fria från gravationer;

att domänverket och bolaget intill tillträdesdagen icke avverka skog å de fastigheter, som lämnas i bytet;

att bolaget vidkännes samtliga kostnader för avskiljande från stamfastigheterna av i bytet ingående fastigheter; samt

att domänverket och bolaget var för sig bestrida kostnaderna för lagfart å de fastigheter, som i bytet tillfalla dem.

Domänstyrelsen sammanfattar sin ståndpunkt i ärendet sålunda:

»Under återopande av vad styrelsen nu anfört får styrelsen jämväl förordna det ifrågasatta bytet och därför i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:ts täcktes i nådig proposition föreslå riksdagen medgiva, att ett utbyte av fastigheter må äga rum mellan kronan å ena sidan och Nitroglycerin aktiebolaget å andra sidan, sålunda

att kronan till bolaget överlåter av ifrågavarande två områden, gemensamt benämnda Gyttorps norra allmänningsskiftets västra del, av Gyttorps norra och södra allmänning nr 1, en gruveskog, i Nora socken av Örebro län, de delar som ännu äro i kronans ägo;

att bolaget till kronan överlåter hemmansdelen $\frac{7}{16}$ mantal Gamla Pershyttan nr 4 litt. Daaa i nämnda socken och till kronan gäldar ett kontant belopp av 30,000 kronor för det högre uppskattningsvärdet å kronans i bytet ingående fastighet; samt

att bytet i övrigt sker på här förut angivna villkor, som godtagits av bolaget.

Styrelsen får i händelse av nådigt bifall till förevarande framställning i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes förordna, att styrelsen med bolaget träffar avtal om bytet, att hemmansdelen Gamla Pershyttan nr 4 litt. Daaa disponeras såsom gruvskog och följaktligen den rekognitionsavgift, som fastställts för den s. k. Gyttorps norra allmänningsskiftets västra del i stället utgår för förstnämnda fastighet och erlagges av nyttjanderätts-

havaren Pershytte gruvebolag, samt att mellangiften, 30,000 kronor, sedan kronans kostnader för bytets genomförande härav guldits, på sätt och villkor Eders Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma antingen avsättes till en fond, vars avkastning användes för samma ändamål, vartill gruvskogen är anslagen, eller ock användes till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark att tilläggas allmanningen.»

Av vad i ärendet upplysts framgår, att de två gruvallmanningsskiften, som Nitroglycerin aktiebolaget önskar tillbyta sig, äro så belägna, att det för bolaget skulle innebära en avsevärd fördel att förvärva äganderätten till desamma. Då det av bergmästarens i mellersta bergmästardistriktet förut berörda yttrande vidare framgår, att bolaget med förvärvandet av dessa skiften i främsta rummet torde avse att skaffa sig erforderlig mark för avsättande av ett tillräckligt stort skyddsområde omkring sin fabriksanläggning för att på ett effektivt sätt minska följderna av eventuella olyckshändelser vid bolagets farliga tillverkning, synes det mig även ligga i det allmännas intresse, att ägoutbytet kommer till stånd. Givetvis bör dock förutsättningen härför vara, att staten erhåller ett fullgott vederlag för ifrågasatt gruvallmanningsskiften. Ur denna synpunkt hyser jag emellertid inga betänkligheter mot det ifrågasatta bytet. Den som ersättning åt kronan av bolaget erbjudna hemmansdelen Gamla Pershyttan nr 4 litt. Daaa har visserligen ett betydligt lägre värde än de båda gruvallmanningsskiftena, men dels lärer dess läge intill Gyttorps södra allmanning vara fördelaktigare ur förvaltnings-synpunkt än de båda från gruvskogen i övrigt avskilda skiftenas, dels synes den av domänstyrelsen föreslagna och av sökandebolaget efter förda förhandlingar godtagna mellangiften av 30,000 kronor vara så tilltagen, att den täcker berörda skillnad i värde. Vid sådant förhållande och då varken de myndigheter eller de intressenter, som yttrat sig i ärendet, haft något att erinra mot det ifrågasatta ägoutbytet, anser jag mig böra tillstyrka detsamma på de förut angivna, av bolaget i skrivelse den 16 december 1925 godkända villkor.

Därest ägoutbytet kommer till stånd, torde i överensstämmelse med vad domänstyrelsen med flera myndigheter föreslagit ej mindre den mark kronan genom bytet erhåller för framtiden disponeras såsom gruvskog, än även den kronan tillkommande mellangiften, sedan kronans utgifter för bytet guldits, användas till samma ändamål, vartill den i ärendet berörda gruvskogen är anslagen, eller till inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark och tilläggas gruvallmanningen.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föresla riksdagen medgiva sådant ägoutbyte mellan kronan och Nitroglycerin aktiebolaget,

att kronan till bolaget av Gyttorps norra och södra allmanning nr 1. en gruveskog, i Nora socken av Örebro län överlåter två skiften, gemensamt benämnda Gyttorps norra allmännings västra del, i den utsträckning de ännu äro i kronans ägo;

att bolaget till kronan överlåter hemmansdelen ¹/₁₆ mantal Gamla Pers-

*Departements-
chefen.*

hyttan nr 4 litt. Daaa i nämnda socken och till kronan gäldar ett kontant belopp av 30,000 kronor för det högre uppskattningsvärdet å kronans i bytet ingående fastighet; samt

att bytet i övrigt sker på i huvudsak de villkor, som bolaget enligt förut berörda skrivelse den 16 december 1925 förklarar sig godkänna.

Vad chefen för handelsdepartementet sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämma, behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifalla samt förordnar, att proposition skall till riksdagen avlätas av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

J. H. Göransson.